

Wprowadzenie

Oddajemy do rąk czytelników niezwykle ciekawy tom czasopisma Horyzonty Edukacji Akademickiej. Zgodnie ze swoim tytułem, zawiera on zbiór tekstów, które każdy z innej perspektywy poruszają temat TRANSFORMACJI W KRAJOBRAZIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO. Kolekcja artykułów, sama w sobie o różnorodnym stylu narracji i formy, nie tylko jest autorstwa kilkudziesięciu łącznie autorów i autorek, związanych z wieloma ośrodkami akademickimi w Polsce, ale też rysuje obraz dylematów daleko wykraczających poza wąski horyzont instrumentalnego myślenia o dydaktyce i edukacji akademickiej. Jest to horyzont szeroki, poza którym autorzy dotykają współczesnych wyzwań w edukacji akademickiej związanych z nowymi technologiami, rolą sztucznej inteligencji, sensotwórczym aspektem kształcenia w nowych i tradycyjnych podejściach dydaktycznych, oraz samą przyszłością kształcenia w różnych dziedzinach: od humanistycznej i społecznej po nauki medyczne, i o ziemi. Autorzy i autorki dostrzegają, charakteryzują, badają i naświetlają w swoich artykułach najbardziej wrażliwe obszary współczesnej dydaktyki szkoły wyższej, umieszczając je każdorazowo w kontekście tytułowej transformacji. Gdzie i w jaki sposób zachodzi zmiana? Na czym polega dylemat aplikowania sztucznej inteligencji w edukacji i czy jest jednostronnie możliwy do wartościowania? W którym miejscu transformację można nazwać zagubieniem sensu na progu ery „osobliwości” (za Piotrem Kallasem), a w którym jest to próg do nowego, wspaniałego świata? I w końcu, jak pomagać i wspierać środowisko akademickie oraz studenckie w tych delikatnych i zarazem złożonych procesach dydaktycznych, które podlegają transformacji systemów wartości, ale równolegle są zanurzone w transformacjach instytucjonalnych?

Sygnali o tekstach

Trzy pierwsze artykuły podejmują temat przyszłości nauczania literatury i tłumaczeń w obliczu rozwoju sztucznej inteligencji. **Piotr Kallas** analizuje znaczenie literatury w czasach, w których AI zmienia sposób przyswajania wiedzy i rewolucjonizuje nie tylko dydaktykę literatury, ale też wpływa na sposoby jej odczytań. Autor zadaje w swoim tekście pytanie niepokojące: czy literatura przetrwa epokę post-Gutenbergowską? Podkreśla konieczność zmiany podejścia do czytania i interpretacji tekstów, wskazując na rosnące dziś znaczenie „głębokiego czytania” oraz kontekstualizacji dzieł literackich w dobie cyfrowej. Literatura i jej czytanie mogą, zdaniem autora, pozostać jedynym

miejszem pozostawionym spekulacji, a ta pozostanie swoistą sztuką niekoniecznie dostępną jaźniom technologicznym.

Drugi artykuł, autorstwa **Magdaleny Bulińskiej**, podejmuje temat obecności AI z perspektywy problematyki kształcenia tłumaczy. Autorka zastanawia się nad sensem nauczania przekładu w dobie automatycznych tłumaczeń, analizując pod tym kątem programy dydaktyczne i wskazując na kluczowe kompetencje, które powinny być rozwijane, by przyszli tłumacze mogli skutecznie funkcjonować w zawodzie. Konstatuje, że nade wszystko, kształcąc tłumaczy, nie wolno zapominać o tym, że sednem jest kształcenie żywych osób, a nie maszyn.

Krzysztof Patkowski i **Marek Zieliński** zbadali z kolei postawy różnych grup (studentów, nauczycieli, wykładowców i przedstawicieli biznesu) wobec wieloaspektowego wykorzystania sztucznej inteligencji w edukacji: w aspekcie narzędziowym, społecznym, etycznym i instytucjonalnym. Wyniki ich badania wskazują zarówno na korzyści stosowania AI w dydaktyce, takie jak personalizacja kształcenia i automatyzacja procesów dydaktycznych, jak i wyzwania, takie jak etyka i prywatność danych. Autorzy wskazują też na potrzebę formalnych regulacji oraz budowania wsparcia dla nauczycieli w zakresie odpowiedzialnego stosowania AI w dydaktyce. Na uwagę zasługują etyczne i organizacyjne wyzwania, jakie ciążą na instytucjach. W tym aspekcie uczelnie jako organizacje, ale też paradygmat pracy dydaktycznej, zdecydowanie znajdują się w okresie radykalnej transformacji.

Kolejne trzy teksty przekierowują już uwagę czytelników z obszaru zmian na styku dydaktyki i technologii, na bardziej humanistyczno-relacyjny wymiar i obszar metod pracy dydaktycznej ze studentami i studentkami. **Grzegorz Grzegorzczak** omawia potencjał Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach (PSR) (Problem Solving Approach), które sprzyja większej autonomizacji i wzrostowi motywacji studentów, choć może rodzić trudności implementacyjne. U podłoża trudności leży konieczność zmiany myślenia o roli nauczyciela w procesie dydaktycznym. Przeważa jednak korzyść płynąca dla studentów, którzy przy wykorzystaniu tego podejścia budują nie tylko wiedzę, ale i kompetencje miękkie, interpersonalne oraz przedsiębiorcze, pozwalające im autonomicznie sterować swoim projektem edukacyjnym i życiowym.

Tekst **Mirosławy Malinowskiej** prezentuje dziesięcioletnie doświadczenia Wydziału Oceanografii i Geografii Uniwersytetu Gdańskiego z pracą metodą tutorską. Autorka przedstawia, opartą na badaniu własnym, perspektywę studentów - tutees, absolwentów tutoringów i samych tutorów, pokazując zalety tego modelu, takie jak rozwój indywidualnych zainteresowań i umiejętności badawczych. Autorka jednak

podkreśla konieczność nieustannej potrzeby ewoluowania rozwiązań systemowych na rzecz tutoringu, paralelnie do zmian, jakie obejmują system szkolnictwa wyższego.

Dariusz Stępkowski w swoim artykule analizuje wątek pracy dydaktycznej od jeszcze innej strony. Przeprowadzwszy na UKSW badanie na temat przygotowania doktorantów do nauczania akademickiego konkluduje, że doktoranci często postrzegają nauczanie jako pozorację, nie odróżniając działań dydaktycznych od administracyjnych, i nie angażując studentów wystarczająco w proces (samo)kształcenia. Wyniki przytoczonego badania wskazują na potrzebę lepszego przygotowania młodych naukowców do roli wykładowców akademickich oraz reformy kursów pedagogicznych na uczelniach.

Ostatnie trzy teksty, zamykające ten tom, również układają się w spójny tematycznie trop poznawczych poszukiwań, chociaż o innym nachyleniu. Zauważamy w nich przyjęcie przez autorów i autorki perspektywy transformowania oraz rozwijania kompetencji akademickich kadr dydaktycznych na tle krajowych, i globalnych trendów w tym zakresie.

Artykuł **Iwony Maciejowskiej** analizuje koncepcję Educational Developer i stawia pytania o to, kim jest współcześnie taka postać i jej przynależne role w szkolnictwie wyższym. Opierając się na wnioskach z konferencji ICED 2024 w Nairobi, przywołuje różne modele zmiany edukacyjnej i w tym kontekście sposoby funkcjonowania centrów wsparcia dydaktyki na świecie. Autorka podkreśla znaczenie profesjonalizacji wykładowców w zależności od obranego kierunku kariery, szczególnie gdy jest nim ekspertyza w zakresie dydaktyki. Ponadto, prezentuje modele motywowania ich do podnoszenia swoich kompetencji, dzieląc się usłyszanymi na konferencji trendami i technikami pomocnymi w tym procesie w różnych krajach. Maciejowska podkreśla znaczenie elementów miękkich, takich jak emocje i poziomy motywacji, które obok całościowej tzw. „architektury praktyki” w instytucji, nie powinny zostać pomijane przy rysowaniu polityki wewnętrznej organizacji. Wspomagać ten proces powinny badania naukowe, bowiem bez wiedzy naukowej o dydaktyce, same procesy certyfikacji będą jedynie ... pozoracją (za Stępkowskim tutaj).

W podobnym duchu utrzymany jest kolejny tekst, który nawiązuje do międzynarodowego programu „Mistrzowie Dydaktyki”, realizowanego w Polsce w latach 2019-2023. Artykuł ten stanowi pierwszy w historii czasopisma HEAD, unikatowy w naukach społecznych i humanistycznych, przykład pisanego kolektywnie.

Trzynastu autorów i autorek podjęło się zredagowania pierwotnej notatki, która powstała podczas sesji sieciowania Absolwentów i Absolwentek MoD na konferencji

VIVA DYDAKTYKA 2024 w Uniwersytecie Gdańskim, i przekształcenia jej w artykuł. We wspólnie kreowanym tekście omówiono wpływ programu na polski system akademicki oraz wyzwania związane z dalszym wsparciem dydaktyków w ich rozwoju profesjonalnym. Autorzy i autorki, afiliowani w kilkunastu różnych uczelniach, z jednej strony zebrali na stronach artykułu już istniejące rozwiązania instytucjonalne sprzyjające dydaktyce jako ważnej części aktywności w uczelni. Z drugiej, zaproponowali nowe postulaty i rekomendacje co do sposobów utrzymania i rozwijania przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego potencjału dydaktycznego, który rozwinięty został poprzez udział w programie około tysiąca polskich akademików i academiczek. Tekst zwieńcza określenie wizji oraz celów powołania Fundacji Absolwentów programu „Mistrzowie Dydaktyki”, a całość, w zamiarze grona autorskiego, ma stanowić ważny głos środowiska skupionego wokół dbania o jakość kształcenia w jej realnym, prakseologicznym oraz ontologicznym wymiarze.

Ostatni tekst również dotyczy przyszłości kształcenia akademickiego, lecz tym razem w kontekście kadr medycznych. **Agnieszka Zimmermann** koncentruje się na rekomendacjach Konferencji Rektorów Akademickich Uczelni Medycznych, dotyczących modyfikacji kształcenia medycznego w Polsce. Wskazuje na konieczność dostosowania programów kształcenia oraz realizacji form dydaktycznych do dynamicznie zmieniających się realiów systemu opieki zdrowotnej oraz wyzwań stawianych przez kontakt z pacjentem. W swojej eseistycznej narracji postuluje o potrzebę bardziej uważnego przygotowania studentów do pracy w środowisku pełnym nieprzewidywalnych sytuacji, z którymi będą się spotykać w rzeczywistej pracy. Transformacja podejść do wiedzy i praktyki, założeń programowych, oraz relacji w środowisku akademickim to zdaniem autorki podstawa podniesienia jakości kształcenia młodych kadr medycznych.

Numer zamykają trzy informacje o wydarzeniach ważnych na mapie doskonalenia dydaktyki oraz kompetencji dydaktycznych nauczycieli i nauczycielek akademickich w roku 2025.

Pierwszy plakat zaprasza na cykliczną, już 4. Edycję Ogólnopolskiej Konferencji Dydaktyki Szkoły Wyższej **VIVA DYDAKTYKA! 2025**. Odbędzie się ona w Uniwersytecie Gdańskim w dniach 22-23 maja 2025 i w tym roku nosi tytuł przewodni: Dydaktyka bez granic? Drugi plakat zaprasza na konferencję dedykowaną dydaktykom przedmiotowym chemii: **Eurovariety 2025**, odbywającą się w Krakowie. Trzeci zachęca do udziału w letniej szkole dla Educational Developers, którą organizuje Uniwersytet w Groningen, Niderlandy i nosi tytuł: **Empowering Educational**

Developers to Train University Teachers. Oba wydarzenia odbywają się na początku lipca 2025 roku.

Transformacje w krajobrazie szkolnictwa wyższego w Polsce, jak pokazuje tematyka prezentowanego tomu, przybierają bardzo rozmaite odsłony. Instytucjonalne zmiany w kulturach organizacji i kulturach studiowania przebiegają z różną dynamiką w różnych uczelniach. Jest jednak coś, co łączy te działania oraz uwspólnia dynamikę: to nauczyciele i nauczycielki o wspólnej wizji i przekonaniach na temat tego, czym jest dobre kształcenie i czego potrzeba do jego rozumienia oraz praktykowania.

Zapraszamy serdecznie do lektury!

Beata Karpińska-Musiał

Gdańsk, grudzień 2024 r.